

De staat als autist

Bart van der Sloot en Maarten Jan van Woelderen¹

In onze informatiemaatschappij is decontextualisering wijdverbreid en krijgt zij zelfs een institutioneel karakter. De staat verzamelt op grote schaal informatie en vervolgens worden databases aan elkaar gekoppeld en gegevens geanalyseerd, vaak door computers. Deze grootschalige datamining maakt de staat tot een autist die alle informatie verzamelt zonder hoofd- en bijzaken te onderscheiden.

Het is lente, u heeft net de tuinmeubelen buiten gezet en slentert naar de supermarkt om de eerste zomerdag te verwelkomen met een wijntje: wit. U steekt de straat over en ziet dat het verkeerslicht op oranje staat, maar denkt, 'ach dat gaat nog wel', en zet een ferme pas in. Dan, terwijl u halverwege bent, springt het stoplicht op rood. U bezint zich geen moment en loopt gestaag door, zo mogelijk met iets versnelde tred, om zo uw pad naar de supermarkt te vervolgen. Zo niet de autist: hij stopt voor rood, blijft midden op straat staan terwijl de auto's aan hem voorbijrazen, om pas als het stoplicht weer een verkeerslicht is, zijn tocht te vervolgen.²

Het verschil tussen u en een persoon met een autistische stoornis is erin gelegen dat u feiten en regels contextueel interpreteert. Zo betekent een stoplicht dat u moet stoppen, tenzij u zich reeds op de weg bevindt, dan betekent het dat u uw snelheid moet verhogen. Een persoon met autistische aanleg interpreteert deze regel echter als een zelfstandig gegeven, dat onafhankelijk van elke context hetzelfde betekent. Zo is ook bekend dat autisten bijzondere moeite hebben ironie te begrijpen, die immers sterk context afhankelijk is. Dat de opmerking 'Wat is het toch een lekker weertje vandaag' iets heel anders betekent

De staat zal uiteindelijk eindigen als een alwetende Rain Man die niets van de wereld begrijpt

op een regenachtige dag ontgaat hen vaak. Bovendien worden regels vaak verabsoluteerd; als een autist heeft geleerd om binnen pantoffels aan te trekken, zal hij dat ook doen als hij even een fietsleutel moet pakken. Deze contextblindheid leidt tot grote starheid en rigiditeit ten aanzien van regels en feiten. Tot slot is bekend dat autisten moeite hebben de in een specifieke context geldende hoofd- en bijzaken van elkaar te scheiden; zo kan het voorkomen dat zij niet slechts de essentiële feiten registreren, maar alles opslaan.

In onze informatiemaatschappij is een dergelijke decontextualisering wijdverbreid en krijgt zij zelfs een

institutioneel karakter. De staat verzamelt op grote schaal informatie middels registratiesystemen, het plaatsen van camera's op vrijwel iedere straathoek, het registreren van biomedisch materiaal als DNA en vingerafdrukken, het controleren van het internetgebruik van burgers et cetera, zonder onderscheid of voorselectie te maken. Vervolgens worden databases aan elkaar gekoppeld en gegevens geanalyseerd. Aangezien de hoeveelheid data niet behapbaar is voor menselijke analyse, worden hiertoe computerprogramma's ingezet. De meest gebruikte methode is die van datamining; door middel van algoritmes worden patronen en relaties herkend in de databestanden. De regels, patronen en profielen worden uiteindelijk gebruikt om concrete beslissingen te nemen.

Dit proces brengt op vierderlei wijze decontextualisering tot stand. Ten eerste tijdens het verzamelen van gegevens doordat de context waarin zij worden vergaard vaak niet wordt meegenomen in de beoordeling en analyse, terwijl deze doorgaans essentieel is voor de interpretatie. Zo kan regelmatig surveilleren in multiculturele wijken tot oververtegenwoordiging van migranten in politieregisters leiden.

Ten tweede vindt er een decontextualisering plaats bij de opslag van data. Gegevens moeten vrijwel altijd in strikte categorieën worden ingevoerd, zodat zij makkelijk te vergelijken en te koppelen zijn. Dit leidt in de praktijk tot veel frustratie bij bijvoorbeeld politieagenten die menen dat hierdoor niet de individuele omstandigheden van het geval kunnen worden meegewogen.³ Bovendien worden er in het analyseproces verschillende soorten databases aan elkaar gekoppeld en met elkaar vergeleken, terwijl die in de praktijk geen enkele relatie tot elkaar hebben; hierdoor gaat de context van data in een specifieke database verloren.

Ten derde kenmerkt datamining zich door gebruik van algoritmes die niet naar causale, maar naar statistische verbanden zoeken. Er zou bijvoorbeeld een verband kunnen worden gevonden tussen mensen die viltjes onder hun stoelen plakken en zij die hun hypotheek afbetalen. Hierdoor kunnen viltjes onder stoelen een criterium worden bij de vraag of een lening moet worden verstrekt.

Tot slot vindt er decontextualisering plaats in het toepassen van de verkregen regels en profielen. Zo komt het vaak voor dat de data waarop de uitkomsten zijn gebaseerd reeds zijn verouderd en de context is gewijzigd. Ook

Web Traffic Data Analysis Graph © Kentoh / Shutterstock

bestaat de neiging om uitkomsten te verabsoluteren en hen blind voor de context toe te passen.

Niet de privacy-schendingen die het gevolg zijn van de grootschalige gegevensopslag, noch het aan dataminning eigen gevaar van stigmatisering is het grootste probleem. Het belangrijkste euvel is gelegen in het feit dat de staat langzaam maar zeker meer op een autist lijkt die alle informatie verzamelt zonder hoofd- en bijzaken te onderscheiden, de wereld om zich heen beschouwt in compartimenten, regels en verbanden verabsoluteert en de context waarin zij een rol spelen negeert. Niet alleen zal de individuele burger op den duur worden vervangen door een uit de databanken geaggregeerd persoonsprofiel, de staat zal uiteindelijk gelijk een autist nauwelijks bij

machte zijn in de maatschappij te participeren laat staan die te controleren en eindigen als een alwetende Rain Man die niets van de wereld begrijpt. •

Auteurs

1. Mr. drs. B. van der Sloot is onderzoeker aan het Instituut voor Informatierecht (IViR) van de Universiteit van Amsterdam.
- Drs. M.J. van Woelderen is huisarts i.o. te Nijmegen.

Noten

2. P. Vermeulen, 'Autisme als contextblind-

heid', in: *Epo* 2009. Alhoewel 'de autist' niet bestaat wordt hier aan enkele van de meest voorkomende eigenschappen van mensen met een autistische stoornis gerefereerd.

3. Zie bijvoorbeeld: <http://zembla.vara.nl/Afleveringen.1973.0.html?&tx_ttnews%5Btt_news%5D=39053&cHash=80c3e2ff1be7d0d3aa87dbfa9bdc6a7a>.